

Některé aktuality hospodářské a majetkové kriminality

JUDr. František Púry
Nejvyšší soud České republiky

Některé související otázky

- V České republice učiněny nebo očekávané výrazné změny mimotrestní právní úpravy související s novým občanským zákoníkem
 - např. nová pravidla pro nabytí vlastnického práva od nevlastníka (§ 1109 až § 1113 NObčZ)
 - podrobná pravidla pro výkon správy cizího majetku (§ 1400 až § 1447 NObčZ)
- Snaha dále legislativně omezit možnosti daňových úniků mimotrestní úpravou, a to např.
 - institut nespolehlivého plátce daně z přidané hodnoty, který bude zveřejněn
 - ručení jeho smluvních partnerů za nezaplacenou daň takového plátce

Některé související otázky

■ K daňovým trestným činům:

- otázka, zda má být trestným činem např. jen nezaplacení daně či jiné platby, nedovolená výroba lihu apod.
- tendence k rozšíření opatření motivujících k dobrovolnému plnění daňových povinností (např. rozšíření možností zániku trestnosti účinnou lítostí)
- rozdíl v promlčecích dobách podle trestního zákoníku a daňového řádu řešen v § 148 odst. 7 zákona č. 280/2009 Sb., daňového řádu, ve znění pozdějších předpisů
- otázka možnosti (znovu)zavedení registračních pokladen (dřívější zákon č. 215/2005 Sb. nikdy nenabyl účinnosti a nakonec byl prakticky zrušen)

Trestní odpovědnost pr. osob

■ Trestně odpovědná právnická osoba může spáchat jen některé trestné činy hospodářské

- trestné činy proti měně a platebním prostředkům (§ 233 až § 237 TZ)
- trestné činy daňové (§ 240 až § 245 TZ)
- některé trestné činy proti pravidlům tržní ekonomiky a oběhu zboží ve styku s cizinou (§ 254, § 256 až § 260 TZ)
- porušení autorského práva, práv souvisejících s autorským právem a práva k databázi (§ 270 TZ)

Trestní odpovědnost pr. osob

- Trestně odpovědná právnická osoba může spáchat i některé trestné činy daňové
 - § 240 TZ 2009 – zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby
 - § 241 TZ 2009 – neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení a podobné povinné platby
 - § 243 TZ 2009 – nesplnění oznamovací povinnosti v daňovém řízení
 - § 244 TZ 2009 – porušení předpisů o nálepkách a jiných předmětech k označení zboží
 - § 245 TZ 2009 – padělání a pozměnění předmětů k označení zboží pro daňové účely a předmětů dokazujících splnění poplatkové povinnosti

Trestní odpovědnost pr. osob

- Z trestných činů proti majetku může být právnická osoba pachatelem jen těchto trestných činů
 - podvod, pojistný podvod, úvěrový podvod, dotační podvod (§ 209 až § 212 TZ)
 - provozování nepoctivých her a sázek (§ 213 TZ)
 - podílnictví úmyslné i z nedbalosti (§ 214 a § 215 TZ)
 - legalizace výnosů z trestné činnosti úmyslná i z nedbalosti (§ 216 a § 217 TZ)
 - počítačové trestné činy (§ 230 až § 232 TZ)

Subsidiarita trestní represe

- Stanovisko TK NS sp. zn. Tpjn 301/2012:
 - výklad zásady subsidiarity trestní represe, kterou je třeba uplatňovat prostřednictvím právních institutů a konkrétních norem trestního práva
 - trestným činem je zásadně každý protiprávní čin, který vykazuje všechny znaky uvedené v TZ 2009 (totéž co v usnesení NS sp. zn. 5 Tdo 17/2011)
 - tento závěr korigován u méně závažných trestných činů právě subsidiaritou trestní represe
 - subsidiarita trestní represe a princip použití trestního práva jako „ultima ratio“ má též interpretační význam (např. v situacích řešených v usnesení NS sp. zn. 8 Tdo 112/2011)

Subsidiarita trestní represe

- Stanovisko TK NS sp. zn. Tpjn 301/2012:
 - společenská škodlivost není zákonným znakem trestného činu, ale je jen jedním z hledisek pro uplatňování zásady subsidiarity trestní represe
 - společenskou škodlivost nelze řešit obecně, ale jen v konkrétním případě
 - úvaha o tom, že nejde o případ dostatečně společensky škodlivý, se uplatní jen tehdy, když posuzovaný čin neodpovídá běžně se vyskytujícím trestným činům dané skutkové podstaty
 - trestní právo jako „ultima ratio“ má místo jen tam, kde jiné prostředky jsou nedostatečné, neúčinné nebo nevhodné, resp. byly vyčerpány

Subsidiarita trestní represe

- Stanovisko TK NS sp. zn. Tpjn 301/2012:
 - zásada subsidiarity trestní represe se uplatní při posuzování trestných činů pachatelů – fyzických osob i právnických osob
 - chování pachatele po spáchání trestného činu (zejména náhrada škody apod.) nemůže způsobit, že nejde o trestný čin, ale lze ho zohlednit při uplatnění oportunity (fakultativního zastavení trestního stíhání) nebo při využití odklonů v trestním řízení
 - beztrestnost pachatele odůvodněná uplatněním subsidiarity trestní represe má přednost před procesním řešením případu (trestného činu)

Zavinění z nedbalosti

- R 29/2012:
 - závěry k zavinění z vědomé nedbalosti
 - ve vztahu k trestnému činu podílnictví z nedbalosti podle § 215 odst. 1 TZ
- R 5/2013:
 - výklad nedbalosti na podkladě kritéria vynaložení potřebné opatrnosti (objektivní i subjektivní hledisko)
- Usnesení NS sp. zn. 5 Tdo 827/2012:
 - možnost nedbalostního zavinění u členů zastupitelstva města při prodeji pozemků města za cenu podstatně nižší, než jaká byla v daném místě a čase dosažitelná

Výkladová ustanovení

■ R 49/2012:

- ověřovací doložka notáře ověřující podpis na listině je veřejnou listinou, i když samotná listina, na které se taková doložka nachází, nemá charakter veřejné listiny
- proto může jít o podvod (§ 209 TZ) v souběhu s paděláním a pozměněním veřejné listiny (§ 348 TZ) v případě zneužití takové listiny k převodu majetku

■ R 41/2011:

- výše prospěchu u podílnictví při získání věci již poškozené
- nutno vycházet z čistého prospěchu podílníka, pokud v souvislosti s opatřením věci vynaložil náklady nebo převzal věc již poškozenou

Výkladová ustanovení

■ R 3/2013:

- výše škody při odcizení motorového vozidla s dalšími věcmi
- rozdíl ve výši škody podle toho, zda jde o krádež motorového vozidla nebo jen o jeho neoprávněné užívání
- návaznost na rozhodnutí R 42/2001, pokud jde o rozdíl mezi krádeží a neoprávněným užíváním cizí věci v případě jen přechodného používání cizího motorového vozidla odstaveného poté na odlehlém místě, nedostupném pro poškozeného

„Ne bis in idem“

- Usnesení NS sp. zn. 5 Tdo 223/2007
 - řešení „ne bis in idem“ s poukazem na § 11 odst. 1 písm. j) TŘ a čl. 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě o ochraně lidských práv a zákl. svobod
 - správní postih za celní delikt spočívající v neoprávněném propuštění zboží do režimu volný oběh (zkreslené doklady)
 - trestní postih podle § 148 TZ 1961 za zkrácení cla a DPH v důsledku zkreslení skutečné hodnoty zboží podléhajícího celní kontrole

„Ne bis in idem“

- Usnesení NS sp. zn. 6 Tdo 1478/2009:
 - podnikatel – fyzická osoba při provádění pokrývačských prací na budově nezajistil dostatečnou bezpečnost při práci svého zaměstnance na střeše, která se pod ním propadla, a zaměstnanec zemřel
 - podnikatel postižen orgánem bezpečnosti práce pokutou 50 000 Kč
 - odsouzen za ublížení na zdraví s následkem smrti z nedbalosti
 - nebylo shledáno porušení zásady „ne bis in idem“ i s poukazem na judikaturu ESLP (mimo jiné i na věc Zolotuchin v. Rusko)

Padělání a pozměnění platebního prostředku

■ R 4/2013:

- výklad k padělání platebního prostředku podle § 234 alinea 1 TZ
- lze spáchat uvedením údajů existujících i neexistujících osob na směnce

■ R 27/2012:

- samotné neoprávněné využití vyplňovacího práva u zajišťovací blankosměnky tím, kdo má toto právo, není paděláním ani pozměněním takové směnky, i když zajištěný závazek byl splněn
- o padělání nebo pozměnění směnky by šlo, kdyby blankosměnku vyplnila osoba, která neměla toto právo

Zkrácení daně a jeho souběh

■ Usnesení NS sp. zn. 5 Tdo 1257/2010

- spolupachatelství (§ 23 TZ) na zkrácení spotřební daně výrobou alkoholických nápojů a jejich prodejem bez přiznání daně (§ 240 TZ)
- v některých případech zde byl souběh
 - s trestným činem podle § 268 odst. 1 TZ (etikety jako ochranné známky)
 - s trestným činem podle § 156 odst. 1 TZ (škodlivé látky ve vyrobených alkoholických nápojích)
- výklad rozsahu zkrácení podle TZ (změna terminologie škoda – rozsah)
- zákonnost prohlídky jiných prostor (odkaz na nález ÚS č. 219/2010 Sb., ovšem nyní upřesněn sdělením pléna ÚS č. 426/2010 Sb.)

Zkrácení daně

■ R 55/2012:

- zkrácení spotřební daně ve smyslu § 240 TZ
- lze spáchat tento trestný čin i nepodáním přiznání k spotřební dani a zatajením zdanitelného plnění, je-li pachatel plátcem spotřební daně
- návaznost na rozhodnutí R 34/2006

■ R 4/2011-I.:

- vztah mezi trestnými činy podle § 148 TZ 1961 a podle § 124 TZ 1961
- v případě porušení jen fiskálních zájmů, byť v souvislosti s dovozem zboží, přichází v úvahu jen trestní postih podle § 148 TZ 1961
- týká se to případu neoprávněného dovozu neokolkovaných cigaret (návaznost na R 26/2001)
- trestný čin podle § 124 TZ 1961 (též) jen tehdy, kdyby byly porušeny i jiné než jen fiskální zájmy

Účinná lítost u zkrácení daně

■ Usnesení NS sp. zn. 8 Tdo 272/2012:

- účinná lítost (§ 33 TZ) nepřichází v úvahu, byla-li zkrácená daň zaplacená až na základě výsledků daňové kontroly, byť před zahájením trestního stíhání
- splnění podmínek účinné lítosti je třeba zjišťovat „ex tunc“, tj. k době spáchání trestného činu, nikoli „ex nunc“, tj. k době napravení škodlivého následku
- ke splnění podmínek účinné lítosti je třeba doplatit celou zkrácenou daň nebo vrátit celou vylákanou výhodu, byť by již byla některá částka promlčena podle daňových předpisů
- schváleno k publikaci ve Sb. rozh. tr.

Zkrácení daně (cla) X poškození finančních zájmů EU

- Usnesení NS sp. zn. 5 Tdo 666/2012
 - řešení vztah mezi trestnými činy podle § 240 TZ (dříve 148 TZ 1961) a podle § 260 TZ (dříve § 129a TZ 1961) v případě zkrácení cla (§ 261 TZ SR)
 - NSZ se v dovolání domáhal souběhu obou trestných činů s poukazem na to, že větší část z vybraného cla plyne do rozpočtu Evropské unie (argumenty z výkladového stanoviska NSZ)
 - NS nevyhověl a dovodil, že ustanovení § 260 TZ je subsidiární vůči ustanovení § 240 TZ
 - § 260 TZ se uplatní jen v případech, na které nedopadá § 240 TZ, tj. nikoli na platby vybírané orgány České republiky, ale na jiné příjmy plynoucí přímo do rozpočtu EU
 - rozhodnutí schváleno k publikaci ve Sb. rozh. tr.

Některé další trestné činy hospodářské

- R 53/2012:
 - účastník na podnikání dvou podnikatelů ve smyslu § 255 odst. 2 TZ (porušení zákazu konkurence)
 - pokud se v jakémkoli postavení či funkci podílí na podnikání
- NS sp. zn. 5 Tdo 751/2011:
 - trestný čin porušení práv k ochranné známce a jiným označením podle § 268 TZ (§ 150 TZ 1961)
 - zákonným znakem není způsobení škody
 - nedostatek společenské škodlivosti nelze dovozovat jen z nízkého počtu neoprávněně označených výrobků
 - subjektivní stránku lze dovozovat i z vědomí pachatele, že zboží se nabízí a nakupuje za nižší ceny právě s ohledem na jeho původ

Některé další trestné činy hospodářské

■ R 47/2011:

- řešení složitých otázek týkajících se trestní odpovědnosti za zásah do chráněných práv k vynálezu a užitému vzoru, pokud měl být čin spáchán i na území mimo Českou republiku
- možnost použití cizích právních norem k vyvození protiprávnosti trestného činu podle našeho TZ
- povaha skutkové podstaty trestného činu porušení průmyslových práv podle § 151 TZ 1961 a § 269 TZ

■ Usnesení NS sp. zn. 5 Tdo 17/2011:

- k trestnému činu porušování autorských a souvisejících práv podle § 152 TZ 1961 (nyní § 270 TZ)
- zásadně postačí naplnění všech zákonných (nyní jen formálních) znaků skutkové podstaty, společenská škodlivost není znakem trestného činu
- v případě jejich naplnění tedy lze jen výjimečně dospět k závěru, že není třeba uplatnit trestní odpovědnost (subsidiarita trestní represe)

Trestné činy proti majetku

■ R 16/2013:

- souběh trestných činů porušování domovní svobody (§ 178 TZ), krádeže (§ 205 TZ) a zneužití pravomoci úřední osoby (§ 329 TZ) u policisty, který bez zákonného důvodu a bez oprávnění k domovní prohlídce vnikl do bytu poškozeného, kde odcizil jeho věci

■ R 60/2012:

- vztah trestných činů vydírání podle § 175 TZ a krádeže podle § 205 odst. 1 písm. c) TZ
- otázka, kdy jsou násilí nebo pohrůžka použity v úmyslu ponechat si odcizené věci a kdy v úmyslu přimět poškozeného, aby pachatele nezadržel a nechal ho odejít z míst krádeže
- možnost vícečinného souběhu vydírání a krádeže

Trestné činy proti majetku

■ Usnesení NS sp. zn. 7 Tdo 115/2012:

- neoprávněný zásah do práva k domu, bytu nebo k nebytovému prostoru (§ 208 TZ) ze strany pronajímatele za situace, kdy nájemce neplatil nájemné za nebytový prostor, pokud nájemní vztah trval
- nájemce nemohl uplatnit zástavní právo na zajištění nájemného (§ 672 ObčZ) vůči celému nebytovému prostoru, protože to se může týkat jen movitých věcí nájemce
- schváleno k publikaci ve Sb. rozh. tr.

Trestné činy proti majetku

■ R 27/2012:

- možnost trestného činu podvodu (§ 209 TZ) nebo jeho pokusu při neoprávněném využití vyplňovacího práva u zajišťovací blankosměnky (nejde o padělání ani pozměnění)
- poškození splnili závazek zajištěný blankosměnkou složením plnění do notářské úschovy
- přesto věřitel vyplnil zajišťovací blankosměnky a prodal je třetí osobě, která od poškozených vymáhala jejich zaplacení

Trestné činy proti majetku

■ R 51/2011:

- podvod lze spáchat i v řízení o dědictví, pokud pachatel úmyslně uvede nepravdivé údaje o tom, že je dědicem nebo o výši svého dědického nároku s cílem obohatit se na úkor ostatních (skutečných) dědiců
- nebyly popřeny závěry judikátu R 24/2006 (nemožnost uvést v omyl soud), ale modifikace jeho dopadů

■ R 41/2012:

- podvod spáchaný vylákáním léků jejich dopsáním na lékařský předpis
- není překážkou, že ze léky zaplatila lékárně zdravotní pojišťovna a že je lékařská péče v zásadě bezplatná, jak argumentoval v dovolání obviněný

Trestné činy proti majetku

■ R 29/2012:

- řešení otázky vědomé nedbalosti [§ 16 odst. 1 písm. a) TZ] ve vztahu k trestnému činu podílnictví z nedbalosti podle § 215 TZ
- vědomou nedbalost případného podílníka nelze dovozovat jen z neobvykle nízké ceny, za kterou koupil věc pocházející z trestného činu
- je třeba ji dovozovat i z dalších okolností, např. z faktického stavu a stáří věci, z obvyklé ceny srovnatelných věcí apod.

■ R 11/2013:

- v případě legalizace výnosů z trestné činnosti podle § 216 odst. 1, 4 písm. b) TZ musí být hodnota jednotlivé věci (majetkové hodnoty) nejméně 5 milionů Kč; nelze sčítat cenu více věcí (to neplatí u hromadné věci)

Trestné činy proti majetku

■ R 23/2013:

- do stavu tísně u trestného činu lichvy (§ 218 TZ) se mohl poškozený dostat i vlastním přičiněním
- úrok ve výši 65 % ročně zakládá hrubý nepoměr, ale může být i nižší, pokud podstatně převyšuje obvyklou výši úrokové sazby stanovené ČNB
- posun oproti rozhodnutí R 52/2005 (kde byl úrok 70 % ročně)

■ R 5/2013:

- řešena odpovědnost předsedy představenstva bytového družstva za trestný čin porušení povinnosti při správě cizího majetku podle § 255a TZ 1961 (nyní § 221 TZ)
- pachatel nedodržel potřebnou míru opatrnosti z hlediska nedbalosti, protože přistoupil na změnu smlouvy o dílo (rekonstrukci bytů) nevýhodnou pro družstvo co do plateb za dodané práce
- původně byly platby až po dokončení jednotlivých etap, nově i předem

Trestné činy proti majetku

■ Usnesení NS sp. zn. 5 Tdo 827/2012:

- trestní odpovědnost členů zastupitelstva města za trestný čin porušení povinnosti při správě cizího majetku z nedbalosti (§ 255a TZ 1961, § 221 TZ)
- šlo o posouzení jejich vědomé a hrubé nedbalosti, pokud měli určité informace, že cena pozemků města, o jejichž prodeji rozhodovali, byla v dané době a místě mnohem vyšší, než jaká byla jimi schválená kupní cena
- odpovědnost všech členů, kteří hlasovali pro schválení prodeje (celkem 23 osob)
- poukaz na význam pravomocí zastupitelstva města a jeho členů, což může zakládat jejich důležitou povinnost při opatrování nebo správě cizího majetku

Trestné činy proti majetku

- R 64/2012:
 - výklad hrubého nepoměru ve smyslu § 224 odst. 1 písm. e) TZ u trestného činu předlužení
 - úvahy o podnikatelském riziku
 - nutnost zkoumat zavinění pachatele k okamžiku, kdy provedl určitý rizikový obchod nebo operaci
- R 45/2012:
 - výklad některých podmínek zvýhodnění věřitele ve smyslu § 223 TZ
 - dlužník v úpadku přednostně uhradil pohledávky svých zaměstnanců, které bylo možné uspokojit v plné výši kdykoli po prohlášení úpadku

Vysvětlivky

- TZ – zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- TZ 1961 – zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů
- R – označení rozhodnutí publikovaného ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu
- Rozhodnutí NS podle spisové značky dostupná na www.nsoud.cz